

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ В ЛІНГВІСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ Л. А. ЛИСИЧЕНКО

У статті з'ясовано внесок відомої української вченої Л. А. Лисиченко в розвиток української діалектології. Проаналізовано праці, що є важливими для осмислення основних проблем цієї лінгвістичної галузі знань. Окреслено підходи мовознавиці до діалектологічних досліджень; показано вагомість лінгвістичних студій авторки для свого часу та висвітлено їхню актуальність на нинішньому етапі розвитку українського мовознавства. Узагальнено основні положення досліджень ученої щодо вивчення лексичних, фонетичних, морфологічних особливостей слобожанського говору та говірок південно-східного наріччя, особливостей міждіалектної взаємодії. Викладені в роботі положення, висновки підтверджені цитатами з першоджерел.

Ключові слова: діалектологія, наріччя, діалект, говір, слобожанський говір, говірка, фонетика, морфологія, лексика, міждіалектна взаємодія.

Hapon L. The Problems of Ukrainian Dialectology in Linguistic Heritage.

The study of the heritage of well-known Ukrainian linguists, in particular those of the 20th century, is undoubtedly important and relevant as modern linguistics is based on a great deal of previous research achievements. The famous Kharkiv researcher L. A. Lysychenko, whose work occupies an important place in Ukrainian linguistics of the last century, is among them. Her prolific linguistic heritage includes works on lexical semantics, linguopoetics, the history of the Ukrainian literary language, linguistic historiography, and linguistic cultural studies. Ukrainian dialectology occupies a prominent place among a fairly wide range of scientific interests of the linguist.

The purpose of this article is to analyze L. A. Lysychenko's works in which the problems of Ukrainian dialectology are considered, and to estimate the significance of L. A. Lysychenko's dialectological research for national linguistics taking into consideration the previous scientific publications and references as well as our own observations. The main tasks of our publication are to find out the researcher's contribution to the development of Ukrainian dialectology and to show the importance of her dialectological approaches for her time and their relevance at the current stage of the development of Ukrainian linguistics.

The article clarifies the contribution of the famous Ukrainian researcher L. A. Lysychenko to the development of Ukrainian dialectology. The works that are important for understanding the main issues of this linguistic field of study are analyzed. The linguist's approaches to dialectological research are outlined; the significance of the author's linguistic studies for her time is shown and their relevance at the current

stage of the development of Ukrainian linguistics is highlighted. The provisions laid out in the work and the conclusions are confirmed by quotations from the primary sources.

The merit of L. A. Lysychenko in the history of Ukrainian dialectology lies in the fact that the philologist carried out a monographic description of Slobozhan dialects of Kharkiv region at all structural levels of the language system in accordance with the contemporary study of a dialect speech, connecting the formation of the structure of these dialects with the history of the settlement of this region. The author convincingly proved with her dialectological research that Slobozhanshchyna was inhabited by Ukrainians long ago and became a center where active processes took place. These processes ensured the development and dissemination of Ukrainian culture and the establishment of Ukrainian national identity from the beginning of the 19th century until our time.

Key words: *dialectology, speech, dialect, Slobozhan dialect, subdialect, phonetics, morphology, vocabulary, interdialect interaction (interference).*

Вступ

Сучасна лінгвістика ґрунтується на досягненнях попередніх наукових досліджень, тому вивчення спадщини знаних українських лінгвістів, зокрема вчених ХХ ст., безсумнівно, є важливим й актуальним.

До них належить відома харківська дослідниця Л. А. Лисиченко, доробок якої посідає вагоме місце в українському мовознавстві минулого століття. Її багатогранна лінгвістична спадщина містить праці з лексичної семантики, лінгвопоетики, історії української літературної мови, лінгвістичної графіки, лінгвокультурології. У досить широкому колі наукових зацікавлень мовознавиці особливу увагу привертає українська діалектологія, що була першим дослідницьким напрямом пошуків Л. А. Лисиченко. Ще студенткою, а згодом аспіранткою вона долучалась до збору діалектних матеріалів у Куп'янському й Дворічанському районах Харківської області за програмою Діалектологічного атласу української мови. Лінгвістичне опрацювання зібраних даних дало змогу дослідниці захистити 1955 р. кандидатську дисертацію «Особливості говірок східних районів (Куп'янського і Дворічанського) Харківської області», що була «чи не найпершою монографічною роботою, присвяченою говіркам цього регіону Слобожанщини» (Дорошенко, & Маленко, 2018: 5). Опис різних структурних рівнів говірок Харківщини, недостатньо досліджених на той час, став вагомим внеском Л. А. Лисиченко у розвиток української діалектології.

Питання діалектного мовлення порушувала мовознавиця і в її пізніших працях, опублікованих у 60–70-х роках минулого століття, що були присвячені вивченню лексичних, фонетичних, морфологічних особливостей слобожанських говірок.

Ім'я Л. А. Лисиченко як діалектолога та її здобутки в цій царині згадано в працях К. Д. Глуховцевої (Глуховцева, 1999), П. Ю. Гриценка (Гриценко, 2007), С. І. Дорошенка (Дорошенко, & Маленко, 2018), О. О. Маленко (Маленко, 2013), Г. Кобиринки, Л. Рябець (Кобиринка, & Рябець, 2018), А. А. Сагаровського (Сагаровський, 2018), Б. А. Шарпила (Шарпило, 2013) та ін. Здебільшого тут ідеться про стислі повідомлення щодо відповідного рівня дослідження слобожанських говірок чи констатації певних мовних явищ у них. Дещо ширше діалектологічні напрацювання відомої вченої висвітлено в розвідках С. І. Дорошенка та О. О. Маленко (Дорошенко, & Маленко, 2018). Як зазначає А. А. Сагаровський, кандидатська робота Л. А. Лисиченко й пізніші наукові публікації «і тоді посіли гідне місце серед праць І. Варченка, К. Германа, Й. Дзендзелівського, С. Дорошенка, Ф. Жилка, Я. Закревської, П. Лисенка, А. Москаленка, Т. Назарової, Г. Солонської, Г. Філіппової, В. Чабаненка, П. Чучки, Б. Шарпила й інших достойників, не знецінилися вони й тепер» (Сагаровський, 2018: 84). Однак ці студії мовознавиці не були предметом спеціального вивчення, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб проаналізувати праці Л. А. Лисиченко, у яких розглянуті проблеми української діалектології, і, спираючись на вже висловлені в наукових джерелах оцінки й на власні спостереження, розкрити значущість діалектологічних досліджень ученої для вітчизняного мовознавства. Основні завдання нашої публікації: 1) з'ясувати внесок дослідниці в розвиток української діалектології; 2) показати вагомість її діалектологічних підходів для свого часу та їхню актуальність на нинішньому етапі розвитку української лінгвістики.

Методи дослідження

Належну повноту характеристики діалектологічних досліджень Л. А. Лисиченко забезпечило застосування таких методів: описового (для аналізу лінгвальних та екстралінгвальних чинників розвитку слобожанських діалектів), зіставного (для порівняння результатів

досліджень науковиці із досягненнями сучасної української діалектології), а також методу історіографічного аналізу й синтезу (для вивчення діалектологічного аспекту наукової спадщини Л. А. Лисиченко, у виразненні значущості її внеску у вітчизняне мовознавство).

Виклад основного матеріалу

Діалектологічні дослідження Л. А. Лисиченко стосуються як загальнотеоретичних питань сучасної української мови, пов'язаних з її діалектним членуванням, формуванням діалектів, визначенням меж говорів південно-східного наріччя, діалектною основою сучасної української літературної мови, так і вивчення окремих говірок південно-східного наріччя.

Щодо територіального обсягу та глибини мовних розбіжностей місцевих різновидів мови дослідниця вживає терміни *говірка*, *говір*, *говори*, *діалект*, *наріччя* в їхньому усталеному значенні. *Діалект* у розумінні Л. А. Лисиченко – це історична категорія, мовний субстрат, що виникає на певному етапі формування етносу й мусить або стати основою для формування мови народності чи нації, або влитися в єдину мову народу (Дорошенко, & Маленко, 2018: 20).

Традиційно мовознавиця виокремлює в межах української мови три наріччя – північне (поліське), південно-західне й південно-східне, окреслюючи їхні зовнішні межі та зв'язок із колишніми племінними діалектами.

У системі південно-східних діалектів предметом зацікавлення Л. А. Лисиченко став слобожанський говір південно-східного наріччя. Аналіз діалектологічних праць мовознавиці дав змогу констатувати, що вивчення нею згаданих говорів розгалужується на низку конкретних питань, як-от: 1) місце слобожанських говірок серед інших діалектів української мови та їх історія; 2) поширення і загальна характеристика цих діалектів, їх співвідношення з літературною мовою; 3) системність їхніх особливостей. Дослідниця визначає межі поширення, основу та різноговіркові риси слобожанського говору.

Загальновідомо, що слобожанські говірки – це пізніші діалектні утворення, що виникли внаслідок дозаселення Середньої Наддніпрянщини й заселення Слобожанщини. Переважна частина слобожан була українцями; вони прийшли на нові землі з-за Дніпра, звідки принесли із собою українську культуру, віру, мову й національну свідомість (Тищенко, & Кльок, 2017: 87).

Розглядаючи діалектне членування української території, Л. А. Лисиченко досить умовно окреслює межі слобожанського говору, указуючи, що це «певною мірою неоднорідні говори, поширені на території на схід і південний схід від полтавського діалекту» (Лисиченко, 2011: 75). Проте, на її думку, термін *слобожанський говір* є передовсім географічним, а не власне лінгвістичним, тому що на той час він був мало дослідженим й не було змоги «з абсолютною достовірністю назвати риси, на підставі яких виділяємо цей тип говорів південно-східного наріччя» (Лисиченко, 2011: 75). Діалектологиня вказує на певну однотипність слобожанських говірок, переважно близьких до полтавсько-київського діалекту, та їх розмежування на західні й східні говори: «Говори Західної Слобожанщини (частина Сумщини, Західна Харківщина) цілком природно продовжують полтавські говори. На сході ж помічаємо значну строкатість від говору одного села до другого навіть у межах одного району» (Лисиченко, 2011: 75). Установлення особливостей говорів Слобожанщини стало можливим лише після складання відповідних діалектологічних карт, що показують межі поширення тих чи тих говіркових рис.

Нині ареалом поширення слобожанського говору визнають південно-східні райони Сумщини й Харківщини, північні райони Луганщини, а також суміжні території росії: південні райони Курської, Белгородської, Воронежської та північно-західні райони Ростовської областей. Він межує на сході з південноросійськими говірками, на півдні – зі степовим говором, на заході – з середньонаддніпрянським говором (Гриценко, 2007: 631–632).

У працях Л. А. Лисиченко, присвячених дослідженню окремих говірок Слобожанщини, здійснено спробу визначити основу слобожанського діалекту, установити генетичні зв'язки слобожанських говірок Харківщини із старожитніми діалектами української мови, простежити розвиток цих говірок на новій території в нових умовах. Л. А. Лисиченко зазначає, що основу слобожанського говору становлять мовні особливості говірок Середньої Наддніпрянщини. Крім того, у слобожанському ареалі, з одного боку, збереглися риси інших діалектних груп, оскільки завдяки дозаселенню Середньої Наддніпрянщини й заселенню Слобожанщини людністю з різних місцевостей України південно-східні говори увібрали в себе частину північних і південно-західних діалектних рис. З іншого боку, у слобожанських говірках «виробились своєрідні інновації, що об'єднують значну їх

частину в єдине ціле» (Лисиченко, 2011: 75). Більш детально характеризує генетичні зв'язки східнословобожанських говірок К. Д. Глуховцева: «Східнословобожанські говірки постали свого часу на основі полтавських, східнополіських, подільських і центральнословобожанських говірок. Така гетерогенність зумовила специфічні риси структури новостворених говірок» (Глуховцева, 1999: 83).

Заслужовують на увагу міркування Л. А. Лисиченко про роль словобожанського говору у формуванні сучасної української літературної мови. Попри поширене в радянському мовознавстві твердження про обмеженість діалектної бази літературної мови середньоаддніпрянськими (полтавсько-київськими) говорами, дослідниця долучає до нього ще й словобожанські, зокрема харківські, говірки (Лисиченко, 2013: 3). Такого ж погляду дотримувався й І. Огієнко, стверджуючи, що «українська літературна мова в основі своїй – жива народна мова киево-полтавсько-харківська» (Огієнко, 2004: 110).

Розглядаючи літературну мову як вищу, художньо й науково оброблену форму народної мовної системи, Л. А. Лисиченко закономірно пов'язує процес її становлення і розвитку з творчою діяльністю майстрів слова. Як зауважує Ю. Шевельов, «усупереч звичним уявленням про утвердження літературної мови як щось похідне від існування культурних осередків, вибудованих завдяки економічному та політичному поступові, українська літературна мова була витвором окремої групи освічених людей, що з поміж них найпомітніші – Шевченко та Куліш» (Шевельов, 1999: 86). Однак для встановлення живомовної основи української літературної мови як загальнонаціонального мовного утворення, на переконання вченої, необхідно зважати «не тільки на “вершинні” постаті, а й на літературну практику тих письменників, які становили культурне тло і сприяли поширенню здобутків корифеїв» (Лисиченко, 2011: 38).

Поширений свого часу погляд на полтавсько-київський, а згодом середньоаддніпрянський діалект як на основу сучасної української літературної мови заперечують автори пізніших праць, у яких мовознавці схиляються до думки, що базою для згаданої мови стало говіркове мовлення різних діалектних ареалів. Як уважає В. М. Русанівський, «елементи народної мови різних територій так органічно вплетені в неї, що виділити їх із усієї системи сучасної літературної мови часто неможливо» (Русанівський, 2001: 203).

Характеризуючи говірки Харківщини, Л. А. Лисиченко детально розглядає їхні фонетичні, морфологічні та лексичні риси, спираючись на певні методологічні засади, як-от: 1) використання власноручно зібраних експедиційним шляхом матеріалів і діалектологічних записів для точної характеристики різних рівнів діалектної системи; 2) застосування етимологічного підходу до вивчення звукового рівня говору; 3) детальний аналіз специфічно діалектних особливостей у процесі з'ясування граматичної будови говірок Харківщини; 4) виявлення лексичних особливостей досліджуваних говірок, що ґрунтується на їх системному розгляді за тематичними групами; 5) постійне зіставлення мовних фактів слобожанських говірок з їхніми відповідниками в українській літературній мові й суміжних говорах, зокрема полтавсько-київському; 6) багатий і різноманітний ілюстративний матеріал.

У вивченні звукової будови слобожанських говірок Харківщини переважає етимологічний підхід до вивчення відповідних фонетичних рис. Характеризуючи шість голосних фонем говору з артикуляційного погляду, авторка детально аналізує їхнє походження. При цьому вона, відповідно до методологічних засад аналізу вокалізму, визначає залежність звукової реалізації фонemi від її місця у фонологічній структурі слова, відношення до наголошування та консонантного оточення, наприклад: «В позиції після наголошеного складу *e*, якому передує *й*, може звужуватись в голосний високого піднесення *i*» (Лисиченко, 2013: 18). Етимологічний підхід реалізується також у процесі виявлення відбиття в цих говірках основних фонетичних законів української мови.

В описі консонантизму спеціальну увагу приділено фонемам */v/*, */f/*, */л/* і */р/*, що пов'язано з особливими діалектними реалізаціями цих одиниць у досліджуваних говірках. Зокрема, Л. А. Лисиченко фіксує в говірках Харківщини пом'якшення звука *р* наприкінці складу й слова (*н'іскар*, *косар*, *монастир*, *з'в'ір*), виокремлюючи випадки, коли *р*' з'являється в етимологічно невинуватених утвореннях на зразок *базáр*, *са́хар*, *комáр*, *пожа́р* (Лисиченко, 2013: 38). За Б. А. Шарпилом, це пом'якшення належить до повсюдних явищ, що об'єднують східнослобожанські говірки з усіма слобожанськими й більшістю степових (Шарпило, 2013: 26).

Морфологічний рівень харківських говірок у працях Л. А. Лисиченко представлений системно. Однак дещо переважає розгляд

діалектної словозміни в аспекті її відмінностей від парадигматики літературної мови. Синтаксичні особливості авторка висвітлює побіжно, зупиняючись лише на декількох найбільш характерних особливостях харківських говірок, що становлять їх специфіку.

Предметом уваги Л. А. Лисиченко були не тільки фонетичні та граматичні риси досліджуваних говірок, а й самобутність їхньої лексики. Характеризуючи ту чи ту лексему, дослідниця розкриває її значення, спираючись на діалектні, етимологічні, перекладні словники та визначає первинне поширення аналізованого слова. Позитивним є те, що в лексичному складі говірок вона виявляє системні зв'язки. Авторка розглядає також лексичні зміни в говірках Харківщини, орієнтуючись переважно на мову опитуваних інформантів старшого й середнього покоління.

Лінгвістичний аналіз конкретного діалектного матеріалу дослідниця супроводжує належними узагальненнями й обґрунтованими висновками на зразок: «Граматична будова наших говірок, підтверджує змішаний характер їх з перевагою говірки південно-східного типу над особливостями говірок південно-західного і північного типу» (Лисиченко, 2013: 84).

Системний опис говірок Харківщини дав змогу дослідниці з'ясувати характер взаємовпливів між говірками української мови й питання міждіалектної та міжмовної взаємодії в цьому регіоні.

Система говірок Куп'янського й Дворічанського районів, зауважує Л. А. Лисиченко, зазнає впливу як суміжних говірок української мови, так і російських говірок, поширених у селах певних областей росії. Зокрема, наслідком міждіалектної взаємодії є наявність у харківських говірках окремих явищ гіперизму, що вказують на близьке сусідство деяких із цих говірок до південно-західного (розширення **у**, пом'якшення **р** перед **а**) та північного (незвична передача **ѣ** і те ж пом'якшення **р**) наріч (Лисиченко, 2013: 45).

Уплив сусідніх російських говірок мовознавиця вбачає в (1) засвоєнні значної кількості слів з російської мови, причому переважно у відповідному говірковому (фонетичному й словотвірному) оформленні на зразок: *времн'а*, *брос'у*, *вр'ажэс'кий*, *влад'їти*, *влад'єн'їя*, *приц'с'ідатэл'* тощо; (2) утворенні деяких граматичних форм за зразком російських, наприклад, усунення чергування **г – з**, **к – ц**, **х – с** у давальному відмінку однини іменників І відміни – *в лаўки*,

на Ч'пл'айіўки тощо; (3) спорадичному вживанні слів із властивим їм російським фонетичним оформленням: *во́л"н'і, розбо́йники, ра́дос'т', но́с'л'і, удо́в'єц'* (Лисиченко, 2013: 107).

Крім того, Л. А. Лисиченко вказує на стійкість фонетичної та граматичної систем досліджуваних говірок, що виявляється в збереженні основних елементів звукової системи й типових рис морфологічної будови, характерних саме для цих говорів. Висновки діалектологині про те, що зазначені й подібні російські запозичення аж ніяк не можна розглядати як наслідок порушення системи української мови та виникнення якоїсь схрещеної говірки, залишаються актуальними й у наші дні. Зокрема, дослідниця зазначає: «Незважаючи на помітне вживання русизмів різного характеру, говірки цих районів українські, а не змішані» (Лисиченко, 2013: 108).

Унесок Л. А. Лисиченко у вивчення говірок Східної Слобожанщини залишається вагомим і на сучасному етапі розвитку української діалектологічної науки. Адже дослідниця узагальнила та систематизувала свої наукові спостереження й висновки в монографії «Говірки Східної Слобожанщини: поліаспектний аналіз» (Лисиченко, 2013). Ця праця, на думку С. І. Дорошенка, демонструє не лише лінгвістичний погляд на діалекти української мови регіону (сфера лінгвогеографії), а також є «спробою історико-філософського осмислення діалектної диференціації живих мов» (Дорошенко, & Маленко, 2018: 19).

У діалектологічних дослідженнях Л. А. Лисиченко відбито світоглядні тенденції, притаманні часовим зрізам мовного розвитку. Розглядаючи стан сучасної української мови в ХХІ ст., авторка вживає поширений серед сучасних мовознавців термін “дилінгвізм” зі значенням «володіння літературною мовою та однією з діалектних форм спілкування з перевагою літературної» (Лисиченко, 2011: 35). На противагу білінгвізму, дилінгвізм пов'язаний із двома загальнонародними формами спілкування однієї мови – літературною і діалектною. Мовець залежно від ситуації використовує або чисту літературну мову, або свій діалект. Л. А. Лисиченко наголошує, що проблема літературно-діалектного дилінгвізму досить складна й, крім лінгвістичних методів дослідження, потребує також уваги соціології й особливо психології (Лисиченко, 2011: 35). Зосередження уваги дослідників на згаданих явищах відкриває перспективи їх подальшого вивчення та розширює аспекти наукових досліджень у галузі соціолінгвістики й психолінгвістики.

Висновки

Заслуга Л. А. Лисиченко в історії української діалектології полягає в тому, що вчена здійснила монографічний опис окремих слобожанських говірок Харківщини на всіх структурних рівнях мовної системи згідно з тогочасним вивченням діалектного мовлення, пов'язавши формування структури зазначених говірок з історією заселення цього краю. Своїми діалектологічними дослідженнями авторка переконливо довела: Слобожанщина здавна була заселена українцями й стала осередком, де розгорталися активні процеси, що забезпечували розвій української культури й утвердження української національної самобутності з початку XIX ст. аж до нашого часу.

Варто зауважити, що такі висновки й відповідний фактичний матеріал не втратили актуальності й у наші дні, коли потрібно фахово розкривати проблеми становлення саме українських діалектів загалом і південно-східних зокрема, протидіючи проросійським псевдонауковим поглядам на розвиток і територіальне поширення української мови, що й становить перспективу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глуховцева, К. Д. (1999). Слобожанські говірки як об'єкт досліджень. *Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія «Філологічні науки»*, 10 (20), 80–84.
2. Гриценко, П. Ю. (2007). Слобожанський говір. В *Українська мова: енциклопедія* (3-тє вид.) (с. 631–632). Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана.
3. Дорошенко, С. І., & Маленко О. О. (2018). Професор Лідія Андріївна Лисиченко: науковець на вістрі слова й часу. В *Лідія Андріївна Лисиченко: біобібліографія* (с. 3–29). Харків: Монограф.
4. Кобирина, Г., & Людмила Р. (2018). Українська діалектологія: витоки та перспективи. *Українська мова*, 4, 92–100.
5. Лисиченко, Л. А. (2011). Архаїчні назви одягу в говірках Слобожанщини. У *Ці невичерпні глибини мови* (с. 74–87). Харків: Основа.
6. Лисиченко, Л. А. (2013). Говірки Східної Слобожанщини: поліаспектний аналіз. Харків: Монограф.
7. Лисиченко, Л. А. (1960). До вивчення лексики Слобожанщини. *Матеріали XII Республіканської діалектологічної конференції*. Київ: Наук. думка.
8. Лисиченко, Л. А. (1958). Із спостережень за системою словозміни в говірках східної Харківщини. *Наук. зап. Харк. пед. ін-ту*, 29, 177–194.
9. Лисиченко, Л. А. (1957). Із спостережень над фонетичними особливостями говірок Куп'янського і Дворічанського районів Харківської області. *Наук. зап. Харк. пед. ін-ту*, 25, 81–92.
10. Маленко, О. О. (2013). Професор Лідія Андріївна Лисиченко – Науковець, Вчитель, Людина. *Культура слова*, 1 (78), 51–54.
11. Огієнко, І. (Митрополит Іларіон) (2004). *Історія української літературної мови*. Київ: Наша культура і наука.
12. Сагаровський, А. А. (2018). Особливості фразеологічного складу говірок Куп'янського в Дворічанського районів Харківської області. *Лінгвістичні дослідження*, 47, 66–71.
13. Русанівський, В. М. (2001). *Історія української літературної*

мови. Київ: АртЕк. 14. **Тищенко, Л. М.**, & Кльок К. І. (2017). Історія формування й дослідження південнослобожанських говірок. *Молодий вчений*, 6.1, 85–89. 15. **Шарпило, Б. А.**, & Глуховцева, К. Д. (Ред.). (2013). *Вибрані праці*. Луганськ: ЛНУ ім. Тараса Шевченка. 16. **Шевельов, Ю.** (1999). Українська літературна мова. 3б. *Харк. іст.-філол. тов-ва*, 8, 83–100.

REFERENCES

1. **Hlukhovtseva, K. D.** (1999). Slobozhanski hovirky yak ob'ekt doslidzhen [Slobozhan proverbs as an object of research]. *Visn. Luhanskoho derzh. ped. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Seriya «Filolohichni nauky» – Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk State Pedagogical University. Series «Philological Sciences»*, 10 (20), 80–84 [in Ukrainian].
2. **Hrytsenko, P. Yu.** (2007). Slobozhanskyi hovir [Slobozhansky dialect]. In *Ukrainska mova: ekntsyplopediia – Ukrainian language: encyclopedia* (2nd ed.) (pp. 631–632). Kyiv: Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana [in Ukrainian].
3. **Doroshenko, S. I.**, & Malenko, O. O. (2018). Profesor Lidiia Andriivna Lysychenko: naukovets na vistri slova y chasu [Professor Lidia Andriivna Lysychenko: a scientist on the cutting edge of words and time]. In *Lidiia Andriivna Lysychenko: biobibliohrafiia – Lidia Andriivna Lysychenko: biobibliography* (pp. 3–29). Kharkiv: Monohraf [in Ukrainian].
4. **Kobyrnka, H.**, & Liudmyla, R. (2018). Ukrainska dialektolohiia: vytoky ta perspektyvy [Ukrainian dialectology: origins and prospects]. *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 4, 92–100 [in Ukrainian].
5. **Lysychenko, L. A.** (2011). Arkhaichni nazvy odiahu v hovirkakh Slobozhanshchyny [Archaic names of clothes in the dialects of Slobozhanshchyna]. In *Tsi nevycherpni hlybiny movy – These inexhaustible depths of language* (pp. 74–87). Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
6. **Lysychenko, L. A.** (2013). *Hovirky Skhidnoi Slobozhanshchyny: poliaspektnyi analiz – The dialects of Eastern Slobozhanshchyna: polyaspect analysis*. Kharkiv: Monohraf [in Ukrainian].
7. **Lysychenko, L. A.** (1960). Do vyvchennia leksyky Slobozhanshchyny [To study the vocabulary of Slobozhanshchyna]. *Materialy XII Respublikanskoi dialektolohichnoi konferentsii – Materials of the 12th Republican Dialectological Conference*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
8. **Lysychenko, L. A.** (1958). Iz sposterezhen za systemoiu slovozmyny v hovirkakh skhidnoi Kharkivshchyny [From observations on the word change system in the dialects of the eastern Kharkiv region]. *Nauk. zap. Khark. ped. in-tu – Scientific notes of Kharkiv Pedagogical University*, 29, 177–194 [in Ukrainian].
9. **Lysychenko, L. A.** (1957). Iz sposterezhen nad fonetychnymy osoblyvostiamy hovirok Kupianskoho i Dvorichanskoho raioniv Kharkivskoi oblasti [From observations on the phonetic features of dialects of the Kupianskyi and Dvorichanskyi districts of the Kharkiv region]. *Nauk. zap. Khark. ped. in-tu – Scientific notes of Kharkiv Pedagogical University*, 25, 81–92 [in Ukrainian].
10. **Malenko, O. O.** (2013). Profesor Lidiia Andriivna Lysychenko – Naukovets, Vchytel, Liudyna [Professor Lidia Andriivna Lysychenko – Scientist, Teacher, Person]. *Kultura slova – Word culture*, 1 (78), 51–54 [in Ukrainian].
11. **Ohienko, I.** (Mytropolyt Ilarion) (2004). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy [History of the Ukrainian literary language]*. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
12. **Caharovskiy, A. A.** (2018). Osoblyvosti frazeolohichnoho skladu hovirok Kupianskoho v Dvorichanskoho raioniv Kharkivskoi oblasti [Peculiarities of the phraseological structure of Kupianskyi's sayings in Dvorichanskyi districts of Kharkiv region]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic studies*, 47, 66–71 [in Ukrainian].
13. **Rusanivskiy, V. M.** (2001). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy [History*

of the Ukrainian literary language]. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian]. 14. **Tyshchenko, L. M.**, & Klok, K. I. (2017). Istoriia formuvannia y doslidzhennia pivdennoslobozhanskykh hovirok [The history of the formation and research of Southern Slobodan dialects]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 6.1, 85–89 [in Ukrainian]. 15. **Sharpylo, B. A.**, & Hlukhovtseva, K. D. (Ed.). (2013). *Vybrani pratsi [Selected works]*. Luhansk: LNU im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian]. 16. **Shevelov, Yu.** (1999). *Ukrainska literaturna mova [Ukrainian literary language]*. *Zb. Khark. ist.-filol. tov.-va – Collection of the Kharkiv Historical and Philological Society*, 8, 83–100 [in Ukrainian].

Гапон Леся Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; вул. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна.

Tel.: +38-067-878-06-46

E-mail: hapon_lesia@tnpu.edu.ua

orcid.org/0000-0002-5616-6478

Hapon Lesia Oleksiivna – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Methods of its Teaching, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University; 2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopol, 46027, Ukraine.

Надійшла до редакції 26 березня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Гапон Л. О. Проблеми української діалектології в лінгвістичній спадщині Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди* / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.02>

APA: Гапон, Л. О. (2023). Проблеми української діалектології в лінгвістичній спадщині Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження*, 58, 17–28. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.02>